

Avskildhetsplacering av en intagen

Anmälningarna

I en anmälan, som kom in till JO den 29 januari 2009, klagade AA på behandlingen av honom i anstalten Hällby och uttryckte därvid sitt missnöje över att han varit placerad i avskildhet i fyra månader (dnr 488-2009). I anmälan, som kom in till JO den 31 mars 2009, klagade AA på att han alltjämt var placerad i avskildhet och anförde att han numera, med undantag för några dagar, varit placerad i avskildhet i sju månader. AA anförde att tiden i avskildhet medfört att hans psykiska tillstånd kraftigt försämrats (dnr 1830-2009).

Utredning

Utdrag ur Kriminalvårdens klientadministrativa system (KLAS) inhämtades och granskades här. Av handlingarna framgick bl.a. att anstalten den 28 september 2008 beslutade att AA skulle placeras i avskildhet enligt 20 § första stycket 1 lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (kriminalvårdslagen). Av beslutet framgick att AA tagit sig upp på ett tak och underlåtit att följa anvisningar om att gå ned från taket. Som skäl för placeringen i avskildhet angavs i huvudsak att en intagen kan hållas avskild från andra intagna om det är nödvändigt med hänsyn till eller föreliggande fara för den intagnes eller annan säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom. Av utdraget framgick också att vid omprövning av beslutet, som vidtogs regelbundet ända fram till i vart fall den 30 januari 2009, återopades vid samtliga tillfällen som skäl för fortsatt placering i avskildhet de omständigheter och skäl som låg till grund för beslutet den 28 september 2008.

Anmälningarna remitterades till Kriminalvården för yttrande. I remissvar den 11 maj 2009 anförde Kriminalvården, Region Mitt, genom regionchefen BB, bl.a. följande.

Kriminalvården, Region Mitt, har inhämtat uppgifter från kriminalvårdsinspektörerna CC och DD.

AA har varit avskild enligt 20 § 1 st 1p lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt sedan den 28 september 2008 med två korta avbrott. Den 13 februari 2009 hävdades hans avskildhet första gången. Redan dagen efter placerades han återigen i avskildhet enligt samma lagrum. Den 9 mars hävdades avskildheten för andra gången.

Efter en incident så blev AA initialt placerad i avskildhet enligt 50 § kriminalvårdslagen den 12 mars som den 16 mars, efter utredning, hävdades och han placerades återigen i avskildhet enligt 20 § 1 st 1p kriminalvårdslagen. Dagens datum är han fortfarande placerad i avskildhet enligt samma lagrum. AA har inte begärt omprövning av något avskildhetsbeslut.

Den 16 oktober 2008 ansökte anstalten Hällby om förflyttning av AA. Den 10 februari 2009 avslog placeringsenheten anstaltens ansökan. Den 30 mars ansökte anstalten på nytt om förflyttning av AA. Något beslut i aktuellt placeringsärende är ännu inte fattat.

Anstaltens senast upprättade placeringsunderlag beskriver ingående anstaltens hantering av AA samt orsakerna till avskildhetsåtgärderna. Placeringsunderlaget återges här i sin helhet.

Av handlingarna framgår att AA i samband med promenad tagit sig upp på taket till anstaltens verkstad och vid uppmaning från personal vägrat komma ner. Insatsstyrkan tillkallades och hämtade ner AA, varefter han placerades i avskildhet jml. 20 § kriminalvårdslagen. Rapporten har föranlett en varning jml. 49 §.

Efter utredning framkom bl.a. information som indikerade att AA kan komma att upprepa liknande rymningsförsök och att anstalten Hällby ej har överklättringsbara rastgårdar annat än på isoleringsavdelningen varför den 10 oktober 2008 ansöktes om förflyttning av AA med hänvisning därtill.

AA själv hade till placeringsenheten inkommit med flera skrivelser i ärendet där han framförde sina önskemål om att bli placerad tillsammans med sin tvillingbror.

Placeringsenheten bedömde dock att anstalten Hällby kan tillgodose kravet på säkerhet och avslog begäran om förflyttning.

Den 13 februari 2009 placerades AA vid en differentierad avdelning med ett mindre antal intagna. Dagen efter dvs. den 14 februari 2009 upprättades en ny rapport över misstänkt misskötsamhet, av vilken framgår bl.a. att personal vid ombyte inför besök uppmärksammat att AA hade synliga skador i ansikte och vid båda ögonen. Personal bedömde att skadorna tydde på att han blivit utsatt för våld. Vidare framgår att AA vid fråga om vad som hade hänt svarade att saken var utagerad och att det inte hade hänt någonting. Dock efter besöket påtalade han att han ville gå till isoleringen för att lugna ned sig lite och tänka över det som hade hänt. För att trygga AA:s säkerhet placerades han åter i avskildhet jml. 20.1 § kriminalvårdslagen.

Den 16 februari 2009 rapporterades AA för hot och våld mot tjänsteman. Av upprättad [rapport avseende; JO:s anm.] misstänkt misskötsamhet, framgår bl.a. av två redogörelser att AA efterfrågat att få prata med specifik vårdare. Vidare framgår att vårdaren kommer till avdelningen för att prata med honom. Av en redogörelse framgår att AA rusar in i vaktrummet, där den specifika vårdaren befinner sig, men att han hejdas i dörren av annan vårdare. Samtidigt som detta händer informeras AA att gå till ett samtalsrum, för att sätta sig där och prata. Vidare framgår att han försöker ta sig förbi vårdaren, men att det misslyckas. I samband med misslyckandet uttalar AA "vem kuk suger du?" för att sedan spotta den efterfrågade vårdaren rakt i ansiktet samt uttala "jävla zigenarhora". Vidare framgår att personal griper in och för tillbaka AA till hans bostadsrum.

För ovannämnda misskötsamhet tilldelades AA en varning jml. 49 § kriminalvårdslagen. Ärendet är vidare polisanmält. AA har invänt emot utredningen, den 20 februari 2009, och påtalat att han inte anser att det är våld eller hot mot tjänsteman.

Anstalten Hällby gör nytt försök och placerar AA vid en ungdomsavdelning med inte mer än sex intagna den 9 mars 2009. Detta i syfte att utifrån hans psykiska mående bryta hans långvariga isolering. Den 12 mars 2009 ca kl. 08.05 begärde en intagen från avdelningen att bli placerad i avskildhet för egen säkerhet. Personalen konstaterade att den intagne hade synliga skador iform av avslagen tand samt fläskläpp. Av utredningstekniska skäl placerades samtliga intagna i avskildhet jml. 50 § kriminalvårdslagen. Vidare framgår att vid visitation av AA:s bostadsrum

upphittade personalen ett par byxor med ett blodstänk på, han uppvisade en tydlig svullnad samt rodnad på knogarna på högerhanden. Den misstänkta missskötsamheten är under pågående utredning.

AA har under verkställigheten bedrivit en kontinuerlig process i syfte att bli placerad tillsammans med sin tvillingbror alternativt att få kontakt med denne via telefon. Detta har avslagits varvid han skriftligen och muntligen uttalat, vad som uppfattats, som implicita hot.

Anstalten gör följande bedömning: AA har under sin verkställighet på anstalten Hällby rapporterats för allvarlig missskötsamhet vid flera tillfällen. Anstalten har vid flera tillfällen prövat att placera honom på olika sektionerade avdelningar i syfte att bryta hans isolering. Detta har dock ej lyckats då antingen AA själv missskött sig allvarligt eller att anstalten erhållit information om att det föreligger fara för placering av honom på vissa avdelningar alternativt att det uppstår starkt negativa klientkonstellationer vid placering på annan avdelning.

Utifrån att det ej längre föreligger möjlighet för inre differentiering begäranstalten AA omplacerad i syfte att bryta hans långvariga isolering samt med beaktande av de negativa konsekvenser för hans psykiska mående som denna medför.

Enligt CC har inte AA tagit upp frågan om begränsad gemenskap med henne. Mot bakgrund av hans agerande under sin vistelse i anstalten har dock detta inte bedömts vara möjligt.

Författningsbestämmelser

Enligt 21 § kriminalvårdslagen ska en intagen som hålls avskild från andra intagna enligt 20 § eller 20 a § få den lättnad i avskildheten som är möjlig.

Kriminalvårdens bedömning

Enligt prop. 1980/81:1 kan lättnader avse bl.a. viss begränsad gemenskap med andra intagna. Vidare anges att i bedömningen av vilken lättnad som är möjlig måste givetvis göras med utgångspunkt från isoleringens syfte i varje enskilt fall.

Beträffande AA, som både utövat våld mot andra intagna och som blivit utsatt för våld av andra intagna, så medför avskildhetens syfte uppenbara svårigheter att möjliggöra lättnader i avskildheten i form av begränsad gemenskap med annan intagen. Det bör noteras att intagna vid anstalten Hällby i huvudsak placeras i avskildhet utifrån fara för egen säkerhet alternativt andra intagnas säkerhet.

Anstalten Hällby har bedömt att det inte varit möjligt att låta AA erhålla viss begränsad gemenskap med andra intagna. Skäl att ifrågasätta denna bedömning har inte framkommit.

I remissvar den 17 juni 2009 anförde BB i huvudsak följande.

Vid tidpunkten för det förra yttrandet hade placeringsenheten inte fattat beslut beträffande anstalten Hällbys förnyade ansökan den 30 mars 2009 om förflyttning av AA till annan anstalt.

Anstalten Hällby har haft kontinuerlig kontakt med placeringsenheten.

Sedan det förra yttrandet lämnades har AA den 2 juni 2009, tilldelats en varning enligt 49 § kriminalvårdslagen för att ha spottat på en annan intagen i avskildhetsavdelningens promenadgård.

Den 5 juni beslutade placeringsenheten att AA skulle placeras i anstalten Kirseberg. Den 9 juni transporterades AA till denna anstalt varvid placeringen i avskildhet vid anstalten Hällby hävdades.

AA har inte begärt omprövning av något avskildhetsbeslut fattad av anstalten Hällby.

Kriminalvårdens bedömning

De avskildhetsåtgärder som vidtagits gentemot AA har haft stöd i lag. Den långa tid som han varit placerad i avskildhet beror på dels hans eget agerande, dels den omständigheten att AA varit extremt svårplacerad.

AA yttrade sig över det som Kriminalvården anfört i det första remissvaret och gavs tillfälle att yttra sig över det andra remissvaret.

I beslut den 9 april 2010 anförde *JO Nordenfelt* bl.a. följande.

Rättslig reglering

Av 17 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt (kriminalvårdslagen) följer bl.a. att en intagen under tid då han är skyldig att ha sysselsättning normalt ska vistas tillsammans med andra intagna. På fritiden får den intagne i den utsträckning som han önskar vistas tillsammans med andra intagna. I lagen finns dock bestämmelser som innebär att de intagnas rätt till gemenskap får inskränkas, bl.a. av ordnings- och säkerhetsskäl.

Enligt 20 § kriminalvårdslagen första stycket 1 får en intagen hållas avskild från andra intagna om det är nödvändigt med hänsyn till rikets säkerhet eller föreliggande fara för den intagnes eller annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom. Enligt andra stycket får en intagen, som dömts till fängelse i lägst två år och är placerad i sluten anstalt, hållas avskild från andra, om det kan befaras att han planlägger rymning eller att annan planlägger fritagningsförsök och avskildheten är nödvändig för att hindra att sådan plan sätts i verket samt det med hänsyn till den intagnes brottslighet eller annars kan befaras att han är särskilt benägen att fortsätta en brottslig verksamhet av allvarlig karaktär.

Det finns inte någon begränsning av hur länge en intagen får vara placerad i avskildhet med stöd av 20 § kriminalvårdslagen, men beslutet ska omprövas så ofta det finns anledning till det, dock minst var tionde dag.

En intagen som hålls avskild från andra intagna enligt 20 § kriminalvårdslagen ska få den lättnad i avskildheten som är möjlig (21 § kriminalvårdslagen).

Innan beslut meddelas om en åtgärd enligt 20 § kriminalvårdslagen och vid omprövning av ett sådant beslut ska de omständigheter utredas som inverkar på frågans avgörande. Protokoll ska föras över vad som kommit fram vid denna utredning (22 § kriminalvårdslagen).

Den som hålls avskild på grund av att han är farlig för sin egen säkerhet till liv eller hälsa ska undersökas av läkare så snart det kan ske. Andra intagna som hålls avskilda enligt 20 § ska undersökas av läkare, om det behövs med hänsyn till den intagnes tillstånd. Har en intagen hållits avskild under en sammanhängande tid av en månad ska en sådan undersökning alltid äga rum (22 § kriminalvårdslagen).

Möjligheten att placera någon i avskildhet får inte användas som bestraffning (se bl.a. prop. 1975/76:165).

Bedömning

Att placera en intagen i kriminalvårdsanstalt i avskildhet är en från humanitär synpunkt ingripande åtgärd. Placering av intagna i avskildhet bör därför begränsas i så stor utsträckning som möjligt. Utgångspunkten är att de intagna ska ges tillfälle att vistas tillsammans. Samtidigt är det givet att det inom kriminalvården kan uppstå situationer där det med hänsyn till ordningen och säkerheten i en anstalt är omöjligt att lösa situationen på något annat sätt än att placera en eller flera intagna i avskildhet. När så sker måste dock, av hänsyn till den enskildes rättssäkerhet, kravet på en korrekt hantering ställas högt.

Av utredningen i ärendet framgår följande. Den 28 september 2008 klättrade AA upp på ett tak och placerades samma dag, med stöd av 20 § första stycket 1 kriminalvårdslagen, i avskildhet. Avskildhetsplaceringen bestod fram till den 13 februari 2009. Den 14 februari 2009 blev han åter placerad i avskildhet. Placeringen i avskildhet bestod därefter, med ett kortare uppehåll, fram till den 9 juni 2009, då AA förflyttades från anstalten.

Kriminalvården har lämnat en kortfattad redogörelse för handläggningen av AA:s vistelse i avskildhet mellan den 28 september 2008 och den 13 februari 2009. Av inhämtat utdrag ur det klientadministrativa systemet framgår att beslutet den 28 september 2008 motiverades med hänsyn till eller föreliggande fara för den intagnes eller annan säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom. Beslutet omprövades regelbundet.

JO har tidigare framhållit att det normalt inte är tillräckligt att i ett beslut som går parten emot enbart hänvisa till den lagtext som läggs till grund för beslutet. Av ett beslut ska framgå vad som i det enskilda fallet varit avgörande för utgången (se t.ex. JO 1990/91 s. 101). I det nu aktuella beslutet har Kriminalvården inte redogjort för varför man ansett att det förelegat fara för

AA:s eller någon annans säkerhet till liv eller hälsa eller för allvarlig skadegörelse på anstaltens egendom. Som beslutet har utformats ger det inte stöd för att rekvisiten för ett avskiljande var uppfyllda.

Anstalten har i sitt remissyttrande till JO uppgett att det hade framkommit indikationer på att AA kunde komma att upprepa liknande rymningsförsök. Bestämmelsen i 20 § första stycket 1 kriminalvårdslagen som åberopas i anstaltens beslut ger emellertid inte anstalten rätt att placera en intagen i avskildhet enbart av sådana skäl. Förutsättningarna för att placera en intagen i avskildhet på grund av risk för rymning eller fritagningsförsök regleras i 20 § andra stycket samma lag. Ett avskiljande på grund av sådana skäl får därför prövas utifrån de rekvisit som anges i det stycket (jfr prop. 1983/84:148 s. 14). En förutsättning för tillämpning av bestämmelsen är bl.a. att den intagne avtjänar ett straff på minst två års fängelse. Bestämmelsen var alltså inte tillämplig i AA:s fall.

Det nu sagda innebär enligt min mening att anstalten den 28 september 2008 placerade AA i avskildhet utan att i beslutet på något vis anknyta till de rättsliga förutsättningarna för åtgärden, något som jag ser mycket allvarligt på.

Beträffande de omprövningar som skett av beslutet den 28 september 2008 kan jag konstatera följande. Ett beslut om placering i avskildhet ska omprövas minst var tionde dag. Omprövningen ska baseras på de omständigheter som föreligger vid tidpunkten för omprövningen. Anstaltens omprövningsbeslut innehåller, i samtliga fall och i drygt fyra månaders tid, identiska skäl och omständigheter som i det ursprungliga beslutet. Den till JO redovisade uppfattningen att det förelåg risk för att AA skulle avvika har inte dokumenterats eller återspeglats i de omprövningar som har skett. Syftet med omprövningen är emellertid, vilket jag framhållit även i tidigare beslut som avsåg bl.a. anstalten Hällby, att avgöra om det fortfarande finns skäl att hålla en intagen i avskildhet (se mitt beslut 8 oktober 2008, dnr 4994-2007). Även de omprövningar som ägt rum av besluten om placering i avskildhet den 14 februari 2009 respektive den 16 mars 2009 framstår närmast som illusoriska.

Jag är mycket kritisk till anstaltens handläggning i berörda avseenden. Om Kriminalvården anser att det är nödvändigt att placera en intagen i avskildhet i avvaktan på att en förflyttning till annan anstalt eller avdelning kan komma i fråga, är det av stor vikt att ett sådant ärende handläggs korrekt. De rättsäkerhetsgarantier som finns inbyggda i förfarandet riskerar annars att bli verkningslösa. Det som framkommit i förevarande fall tyder enligt min uppfattning på att det krävs ytterligare insatser för att utbilda personalen vid anstalten Hällby i tillämpningen av de regler som gäller för avskildhetsplacering av intagna.